

**Nemzetközi
Kapcsolatok
Multidiszciplináris
Doktori Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Introvertált külpolitikától regionális puha hatalmi ambíciókig

A török külpolitika átalakulásának elemzése

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

N. Rózsa Erzsébet, Dr. Habil
egyetemi docens

Budapest, 2016

Nemzetközi Tanulmányok Intézet

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Rada Csaba

Introvertált külpolitikától regionális puha hatalmi ambíciókig

A török külpolitika átalakulásának elemzése

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

N. Rózsa Erzsébet, Dr. Habil
egyetemi docens

© Rada Csaba

Tartalomjegyzék

I.	Bevezetés.....	4
II.	Hipotézisek és módszertan	7
	Elméleti háttér.....	8
	Módszertan.....	9
III.	Eredmények.....	12
	Az első hipotézis – a visszahúzódó külpolitikától a külpolitikai aktivitásig	12
	A második hipotézis – Törökország, a felemelkedőben lévő „puha hatalom”	16
	Az új török külpolitikai gyakorlat – a „stratégiai mélység” koncepciója	16
	A török külpolitika külső és belső meghatározó tényezői az AKP első és második kormányzati ciklusa idején.....	17
	A harmadik hipotézis – A török „puha hatalom” megkérdőjeleződése	20
IV.	Utószó.....	21
V.	Főbb hivatkozások listája	23
VI.	A témakörrel kapcsolatos saját publikációk.....	31

I. Bevezetés

„Béke otthon, béke a világban”¹ atatürki Törökország külpolitikáját vezérlő elv nemcsak a Török Köztársaság megalapítás követő évtizedekben jelentett iránymutatást a döntéshozóknak, hanem máig elvitathatatlan hatással bír a török külpolitikai gondolkodásra. 1923-ban egy új ország jött létre az Oszmán Birodalom romjain, amelynek vezetői már az első pillanattól kezdve komoly kihívásokkal szembesültek: az állami és a gazdasági intézményrendszer mellett egy egységes török nemzet létrehozásának feladata állt előttük. Az államépítési folyamat egy önmagára koncentráló, a világtól elforduló külpolitikát feltételezett, amely évtizedekre meghatározóvá vált.

Annak ellenére, hogy az 1950-es években átmenetileg úgy tűnt, hogy Törökország elhagyja a korábbi elzárkózó külpolitikai szemléletét, az alkalmi külpolitikai „kalandozások”² erre nem voltak elegendőek; a valódi külső irányultságú aktivitást jelentő lépések először az 1980-as években jelentek meg. Az 1960-as és az 1970-es évek belpolitikai és gazdasági válságai, az egymást követő katonai puccsok sorozata (1960, 1971 és 1980) ellehetetlenítették a külpolitikai aktivizmus kialakulását. Azonban az 1980-as években Turgut Özal miniszterelnöksége, majd elnöksége alatt látványos változásokra kerülhetett sor a török külpolitikában. Külső politikai és gazdasági kihívásokra válaszul Özal következetes gazdasági és társadalmi liberalizációs programot indított, amely a török diplomácia nyitottságának növekedésével és külgazdasági nyitással járt együtt. (Öniş 2004) Azonban Özal 1993-as halálát követően az ambiciózus kezdeményezései elhalványultak, és a török külpolitikai aktivitás is jelentősen visszaszorult, habár az ország már nem tért vissza az elzárkózáshoz többé.

A 2000-es évek jelentős változásokat hozott, amelyek az Igazság és Fejlődés Pártja (Adalet ve Kalkınma Partisi – AKP) győzelmével egy időben csúcsonyult ki a 2002-es parlamenti választásokon. A több évtizedes belső átalakulási folyamat erre az időszakra érte el azt a szintet, hogy politikai változásokat gerjesszen. Az új muszlim politikai és gazdaság elit a megerősödött a vidéki vallásos lakossággal közösen változásokat követelt: egy új vezetést új politikai vízióval. Az 1990-es években és a 2000-es évtized elején Törökországot számos

---

¹ A török külpolitika alapvetése a Mustafa Kemal Atatürk által 1931-ben megfogalmazott elv: „Yurtta sulh, cihanda sulh” Forrás: (A Török Köztársaság Külügyminisztériumának hivatalos honlapja, URL: <http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa>)

² A Kemalista politikai elit, elsősorban a hadsereg nem vette jó néven a populista Demokrata Pártot vezető, Adnan Menderes miniszterelnök politikai kísérletezéseit. Különösen a közel-keleti külpolitikai lépéseket követték kritikusan, hiszen azok szembe mentek az előző évtizedek eszmeiségével. A Kemalista vezetés az első világháború tapasztalatából kiindulva gyanakvóan tekintett a szomszédos arab térségre és a teljes elzárkózásra törekedett. Az időszakról bővebben: (Göktepe)

belpolitikai és gazdasági válság sújtotta, és mindez összekapcsolódott azzal, hogy a hidegháborút követően a török elit nem tudta újradefiniálni az ország geopolitikai jelentőségét. A hajdanán nagy fontosságú nyugati szövetséges Törökország a szovjet Unió összeomlását követően veszített geopolitikai jelentőségéből, sőt az 1990-es évek közepére bebizonyosodott, hogy az Európai Unió sem várja tárt karokkal a török csatlakozást. A Törökországot körülvevő nemzetközi környezet jelentősen átalakult, amely komoly hatással volt a belső környezetre is: tovább folytatódtak a gazdasági és a politikai változások, amelynek eredményeként az AKP 2002-ben elsöprő győzelmet aratott az országgyűlési választásokon.

A 2001. szeptember 11-i terrortámadásokat követő amerikai és szövetséges katonai beavatkozások Afganisztánban és Irakban ismét jelentős változásokat hoztak Törökország regionális környezetében. Az iraki Szaddam Husszein rezsim bukását követően a Közel-Keleten hatalmi vákuum keletkezett, amely egyszerre jelentett lehetőséget egy kiemelt regionális pozícióra és biztonságpolitikai kihívást. Ezzel egy időben a Törökországban zajló belső folyamatok miatt lehetővé vált a török külpolitikai aktivitás megjelenése is: az egypárti kormányzást folytató AKP készen állt a külpolitikai aktivitásra, illetve a török diplomácia megerősítésére a Közel-Keleten. Nyilvánvalóvá vált, a török külpolitikai aktivizmus külső és belső tényezők eredményeként alakult ki.

A 2000-es évek során egy új és energikus Törökország jött létre, amely regionális és globális politikai célkitűzéseket állított maga elé. Ez különösen az AKP második, 2007-es választási győzelme után vált nyilvánvalóvá. Ahmet Davutoğlu miniszterelnöki tanácsadó (később külügyminiszter) külpolitikai koncepciója egy új szintre emelte a török külpolitikát. A “zéró probléma a szomszédokkal” politikai irányvonal célja az ideális és stabil környezet megteremtése volt a török gazdasági szereplők számára az ország külső környezetében. A török regionális hatalom növekedésével párhuzamosan a török vezetők egyre gyakrabban említették meg Törökország „puha hatalmának” megjelenését, a demokratikus török politikai modell exportját és a politikai befolyás kiterjesztésének igényét. Az évtized végére Törökország ereje és magabiztossága teljében volt, így a török vezetők olyan ambiciózus kijelentésekkel is éltek, mint hogy 1923-ra, a Török Köztársaság megalapításának 100. évfordulójára az ország gazdasága a világ 10. legnagyobb gazdaságai közé fog emelkedni. (Akdeniz 2013, 2)

Az arab tavasz kezdetével úgy tűnt, hogy a korábbi évtizedben kialakított török regionális befolyás még tovább fog növekedni. A török külpolitika használni tudta a már megindított térségbeli együttműködések célzó programjait, illetve számos ország szimpátiáját kiváltotta a demokratikus átalakulási folyamatot támogató hozzáállásuk. Az arab

tavaszi első évében a demokratikus török modell vonzónak tűnt a belpolitikai átalakulást megelőző arab országok számára, úgy tűnt, hogy Törökország a „puha hatalma” csúcsára került.

Azonban az arab térség politikai átalakulási folyamatának során a török országkép lassan elkezdett veszíteni vonzó megjelenéséből. A (török külpolitika által is támogatott) nemzetközi katonai beavatkozás Líbiában, illetve a szíriai polgárháború eskalálódása jelentősen megváltoztatta a térség politikai-hatalmi egyensúlyát. 2012 közepére a török külpolitikai retorika átalakult Szíria vonatkozásában és a török vezetők egyre erőteljesebben követelték Bashar Al-Asszad elnök lemondását. (Robins 2013, 397) Törökország regionális imázsának fokozatos romlása ellenére a török vezetés csak némileg módosította a külpolitikai ambícióit, jelentős változtatásra nem került sor. A térség stabilitását elősegítő, „zéró probléma a szomszédokkal” politikája már nem felelt meg az arab tavasz által kialakított realitásoknak. Egyre több kritikai hang jelent meg mind Törökország nyugati, mind pedig öbölbeli partnerei részéről. (Sağlam, 2013) Törések jelentek meg a török belpolitikában is; a török társadalom polarizációja folytatódott, amelyet a korábbiakkal ellentétben már nem tudtak ellensúlyozni a külpolitikai sikerek. 2013 májusában a Gezi Parkban kezdődtek meg azok a tüntetések, amelyek ezt a belső elégedetlenséget jelezték. A többhetes demonstrációkat szimbolikus események váltották ki³, a török kormány retorikája és a társadalmi valóság közötti ellentmondás a felszínre került. A biztonsági erők fellépése erőszakos cselekményekhez vezetett, a török demokratikus értékrendszer hitele megkérdőjeleződött a térségbeli partnerek szemében.

A török külpolitika jelentős változásokon ment keresztül az utóbbi évtizedekben. A korábban elzárkózó, befelé forduló ország egy jelentős, regionális, sőt globális politikai hatású hatalommá nőtte ki magát. Ez nem csak a növekvő anyagi lehetőségeiben és képességeiben jelent meg, hanem azon belpolitikai akaratban, hogy Törökország valóban regionális tényezőként lépjen fel. Egyszerre külső és belső változók befolyásolták a török külpolitikai viselkedést. Az első évtizedek államépítési erőfeszítései, az 1960-as és 1970-es évek belpolitikai válságai introvertált külpolitikát eredményeztek. Az 1950-es évek demokratikus nyitása és később egy új anatóliai elitréteg megjelenése részleges külpolitikai nyitáshoz vezetett. (Göktepe) Az egyre erősödő új elit, a vallásos társadalmi réteg és a korábbi vezető csoportok, a kemalista elit hatalmának erodálódása együtt járultak hozzá az AKP hatalomra kerüléséhez és egy új külpolitikai irány kialakulásának lehetőségéhez. Az AKP egy új és széles választóréteg szavazatának a birtokában, illetve az új anatóliai üzleti vezető körök

---

³ A demonstrációkat egy Isztambul közepén felépítendő bevásárlóközpont váltotta ki, amely hasonlított volna katonai építményekre. Az elégedetlenségekhez hozzájárultak az akkor bevezetett részleges alkoholvásárlási korlátozások is. Ezek a szimbolikus ügyek a fiatal szekuláris generációk elégedetlenségét képviselték az AKP politikájával szemben, (Egeresi 2013b, 2-3)

támogatásával elegendő hatalmat szerzett a külpolitika átalakításához, illetve a török regionális befolyás kiterjesztéséhez. Ugyanakkor, a társadalmi polarizáció és az évtizedes elfojtott társadalmi elégedetlenségek egyre inkább a felszínre kerültek, és részlegesen korlátozni kezdték a török külpolitika további lehetőségeit.

II. Hipotézisek és módszertan

A disszertáció három különböző időszakban vizsgálja meg a török külpolitika legfőbb jellemzőit. A vizsgálat középpontjában a török külpolitika átalakulási folyamata áll; a dolgozat egy átfogó magyarázatot kíván adni arra a kérdésre, hogy hogyan válhatott az introvertált, bezárkózó Törökország egy regionális vezetői ambíciókkal rendelkező középhatalommá, illetve mik képezik a határát e hatalmi ambícióknak. A disszertáció ezen átfogó kutatási kérdéseket három hipotézis alkalmazásával igyekszik megválaszolni.

A kutatás célja az, hogy átfogó értékelést adjon arra a kérdésre, hogy mennyiben befolyásolta a külső és Törökország belső környezete a török külpolitika fejlődését és a különböző függő és független változók hogyan generálták a török „puha hatalmi” ambíciók kialakulását. A választott elméleti keret lehetőséget biztosít arra, hogy a dolgozat bemutassa mi változott negatív irányban 2012-ben, és mik a következményei ezeknek a változásoknak a török külpolitika és a regionális befolyás szempontjából.

1. hipotézis: A 2000-es évekre elkerülhetetlenné vált a török külpolitika irányváltása. A külpolitikai aktivizmus megjelenését a külső és a belső környezet átalakulásából következő hatások egyaránt szükségszerűvé tették.

2. hipotézis: Törökország közel-keleti regionális „puha hatalmi” ambícióinak kialakulása Törökország közvetlen külső környezetének átalakulására és a török társadalomban működő hatalmi egyensúly megváltozására vezethető vissza.

3. hipotézis: Az arab tavasz kialakulását követően a török külpolitikai ambíciókat a térségbeli politikai átalakulások és a török társadalomban jelentkező elégedetlenségek egyaránt akadályozták.

Elméleti háttér

A disszertáció kettős elméleti keretet használ az elemzéshez, Randal Schweller neoklasszikus realizmusát (Schweller 2004) és Joseph Nye „puha hatalmat” definiáló munkáját. (Nye 2004; Nye 2011) A nemzetközi kapcsolatok elméletének legfőbb irányzatai, a realista és a liberális iskolák nyitva hagyták annak kérdését, hogy az egyes államok pontosan hogyan is hozzák meg külpolitikai döntéseiket. Nem adnak elégséges magyarázatot az államok meghatározott szerepére a döntéshozási folyamatban, illetve elhanyagolják a rendszerszintű és az egységszintű változók interakciójának természetére vonatkozó vizsgálatot. (Lobell, Ripsman and Taliaferro 2009, 11-12; Schweller 2003, 311-322; Rose 1998, 145-147) A neoklasszikus realizmus egyértelmű megkülönböztetést tesz az állam és a társadalom között, azt feltételezi, hogy az állam által a külső kényszerekre adott külpolitikai válaszok az állam és a társadalom közötti interakciók eredményeként jönnek létre. A rendszerszintű kényszerek egységszintű közvetett változókon keresztül kapnak új értelmezést, e tényezők elsősorban az állami struktúra, illetve a döntéshozók helyzetértékelése és érzékelése. (Lobell, Ripsman and Taliaferro 2009, 11-12; Schweller 2003, 311-322; Rose 1998, 145-147) A döntéseket létező politikai vezetők és elit csoportok hozzák meg az alapján, hogy hogyan értékelik a nemzetközi/külső kényszereket. (Rose 1998, 157-161; Schweller 2003, 332-336)

Randall Schweller négy egységszintű változót alakított ki annak érdekében, hogy megvizsgálja, hogy az államok miként adnak külpolitikai választ a külső környezetükben történt változásokra. Ezek a tényezők az elitscsoportok konszenzusa vagy annak hiánya, az uralkodó rezsim sérülékenysége, a társadalom kohéziójának, illetve az uralkodó elitek kohéziójának szintje. A társadalmi kohézió és a rezsim sérülékenysége azt mutatja be, hogy a társadalom és főbb társadalmi érdekcsoportok mennyire képesek elviselni és támogatni az uralkodó kormányzatot, illetve a mennyiben befolyásolják a kormányzat döntéseit az egyes társadalmi érdekcsoportok érdekeinek változásai. Az elit konszenzus és az elit kohézió pedig arra ad rálátást, hogy az elitscsoportok mennyiben alkotnak egységet, illetve mennyire fragmentáltak, illetve a közöttük zajló belső ellentétek és érdekütközések mennyiben befolyásolhatják az ország végső külpolitikai lépéseit. (Schweller 2004, 170-181) A disszertáció ezen változókat használta fel a török külpolitika átalakulásának elemzéséhez. Ezek szerint, a török kormányzó rétegnek a belső politikai ellenzéki csoportok, intézmények ellenében, illetve támogatóik folyamatos mobilizálása, a főbb gazdasági érdekeltek megtartása mellett kellett és kell a külpolitikai döntéseket meghozniuk.

Nye „puha hatalmi” elmélete (Nye 2004; Nye 2011) szerint három útja van, hogy egy állam elérje külpolitikai céljait: elsődlegesen fenyegetés, vagy erőszak alkalmazásával (ennek

végletes formája a háború, mint külpolitikai eszköz használata); másodsorban a gazdasági nyomásgyakorlás, vagy pénzügyi ösztönzők használatával; harmadsorban pedig az ország „puha hatalmának” használatával. Általánosságban a katonai kapacitásokat szokás a hatalommal összekapcsolni, amely felfogás szerint minél nagyobb és fejlettebb hadsereggel rendelkezik egy állam, annál nagyobb az elrettentő ereje, és ez annál nagyobb biztonságot generál önmaga számára. Azonban nem lebecsülve a katonai erő jelentőségének szerepét, a modern információs korban a hatalom fogalma jelentősen módosult és használata is a „puhább” hatalmi eszközök irányába terelődött (Nye 2011, 39-48). A Nye által alkotott elméleti keretben a gazdasági hatalom egy köztes szerepet képvisel: egy jól működő gazdaság és a hiteles fejlődés egyaránt „puha hatalmi” eszközökké válhatnak. (Nye 2011, 52)

A „puha hatalom” koncepciója a befolyásgyakorlás és a vonzóerő területein vizsgálódik, olyan területeken, amelyek nem kapcsolódnak közvetlenül egy állam „kemény hatalmi” kapacitásaihoz. A „puha hatalomnak” számos eszköze és forrása van, amelyeket Nye három kategóriába sorol: egy ország kultúrája, politikai értékrendszere és a külpolitikájának megvalósítása. (Nye 2004, 11) Nehéz letagadni a török külpolitika széleskörű befolyását, illetve beágyazottságát a közel-keleti térségben. Annak ellenére, hogy az Oszmán Birodalom emléke negatív mellékjelentéssel is jár és a török hatalmi felsőbbrendűség negatív emlékeit hozza részben felszínre, a történelmi közösség olyan keretet biztosít, amelyben a török kulturális és gazdasági termékek megfelelő termékeny talajra hullhatnak. A politikai értékeket szemügyre véve megállapítható, hogy a török demokratikus fejlődés és a török demokrácia értékei elvitathatatlanok, ugyanakkor a török politikai fejlődés számos ellentmondást hordoz magában. A demokratikus deficit ellenére is, a török politikai rendszer magában hordozza azokat a szabadságjogokat és alapjogokat, amelyek számos más környékbeli állam rendszerében nem, vagy csak részlegesen találhatóak meg. Ebből adódóan a török politikai rendszer folyamatosan pozitív visszajelzéseket generál más térségbeli országok részéről. Ezen alapulva, a török „puha hatalom” egyik legfontosabb pillére az ország demokratikus rendszere és tapasztalata (Kalin 2011, 9)

Módszertan

Schweller elméleti keretének felhasználásával a disszertáció választ kíván adni az elsődleges kutatási kérdésre: mik voltak a török külpolitika átalakulásának legfőbb okai, milyen tényezők vezettek a török külpolitika aktivizálódásához? Schweller elmélete alapján a rendszerszintű külső tényezők jelentik a független változókat, amelyek hatásai az államon belüli függő változókon keresztül fordítódnak át a döntéshozók tényleges politikai döntéseivé.

Az elemzés legfőbb vizsgálati tényezői				
Független változó	Változás Törökország külső környezetében			
A külső hatás típusa		biztonsági	gazdasági	politikai
A változások természete	fenyegetés vagy lehetőség			
Függő változók	elit konszenzus	elit kohézió	társadalmi kohézió	a rezsim sérülékenysége
A disszertációban vizsgált tényezők	az uralkodó elitcsoport homogenitása	a "régii" kemalista és az új anatóliai politikai elitcsoportok közötti versengés	A kemalista-szekuláris és vallásos társadalmi csoportok közötti kapcsolatok	a politikai vezetés legitimitása, a társadalom támogatása
	az uralkodó politikai elit kapcsolata az üzleti és a katonai elitcsoportokkal	a "régii" kemalista és az új anatóliai üzleti elitcsoportok közötti kapcsolatok	A többségi török társadalom és a kurd kisebbség kapcsolatai	a hadsereg szerepe
		hadsereg, mint egy önálló tényező		

A disszertáció a török külpolitika átalakulását három időszakban és három hipotézissel vizsgálja. A hipotézisek is rávilágítanak arra, hogy ezt az átalakulási folyamatot külső és belső tényezők egyaránt indukálják. A külső környezet jelenti a független változót mindhárom vizsgálati időszakban. Minden államot a külső környezet egyes meghatározott tényezői befolyásolnak, illetve az államok viselkedésére hatást gyakorolnak. E tényezők közül a külpolitikai döntéshozásra elsősorban a biztonsági, a politikai és a gazdasági hatások gyakorolnak a befolyást. E külső hatásgyakorló tényezők két kategóriában értelmezhetők: egyrészt lehetnek fenyegetések, vagy kihívások, amelyekre az államnak valamilyen választ kell adnia biztonságának fenntartása érdekében, illetve lehetőségek, amelyek révén egy állam gazdasági, biztonsági, vagy politikai többletet tud szerezni.

Az elemzés első időszakában (a Török Köztársaság megalapításától a 2000-es évek elejéig) a külső környezetet meghatározó elsődleges körülmény a hidegháború volt, amely egyszerre hozott konstans fenyegetést és kiszámíthatóságot is a nemzetközi rendszerbe. A hidegháború végével a külső környezet elveszítette a stabilitását és számos gazdasági jellegű, illetve politikai és katonai fenyegetés jelent meg. Törökország veszített a korábbi kiemelt geopolitikai jelentőségéből; a külső környezet nagyobb külpolitikai aktivitásra sarkallta a politikai vezetést azért, hogy biztosítani tudja az ország érdekeit és biztonságát.

A második vizsgálati időszak középpontjában a 2001. szeptember 11-ét és a 2003-as iraki inváziót követően a Közel-Keleten megjelent új fenyegetések és lehetőségek állnak. Irak egyszerre komoly biztonsági kihívást jelentett, illetve az amerikai beavatkozást követő hatalmi vákuum miatt olyan lehetőséget, amely regionális hatalmi vetélkedést eredményezett. Ugyanakkor, az egyre inkább erősödő civilizációs diskurzus szembeállította a nyugatot a keleti-muszlim világgal, amely a közel-keleti országok nagyobb együttműködési

hajlandóságához vezetett a muszlim, de egyben nyugati szövetséges Törökországgal. Ezzel egy időben az EU is nyitottságot mutatott, és 2005-ben megkezdődhettek a csatlakozási tárgyalások, amelyet megelőzően komoly belső társadalmi reformoknak kellett lezajlania Törökországban. 2006 után, a tárgyalások részleges felfüggesztését követően módosulni kényszerült a török külpolitika is, a nyugatról egyre inkább keleti irányba fordulva. A kihívások és a lehetőségek egy olyan környezetet teremtettek, amelyben Törökország regionális jelentőségű tényezővé válhatott.

A harmadik és legrövidebb vizsgálati időszak az arab tavasz első éveit foglalja magában. 2011-et követően Törökország közvetlen közel-keleti szomszédsága “fellángolt”. A különböző országokban rendezett demonstrációk és az azok eredményeként létrejött politikai átalakulás komoly biztonsági, gazdasági és politikai fenyegetést hozott Törökország számára. A stabilitás megszűnése megkérdőjelezte Törökország a térségben addig kiépített kapcsolatait és jó együttműködését, a Szíriában és Líbiában kialakuló polgárháború pedig tényleges és közvetlen biztonsági fenyegetéssé vált. Kezdetben úgy tűnt, hogy az arab tavasz lehetőséget biztosít a török regionális hatalom jelentős kiterjesztésére, azonban ez az eshetőség idővel elhalványult.

A disszertáció elméleti háttere szerint a külső környezet jelenti a független változót, amely hatással van az állam belsejében zajló folyamatokra, a függő változókat alkotó tényezőkre. A külpolitikai döntéshozókra befolyást gyakorolnak a belső függő változók. A dolgozat a török belpolitikai folyamatokra alkalmazza a Schweller által meghatározott függő változókat. A társadalmi kohézió, a társadalom belső átalakulási folyamata jelentős hatást gyakorolt a döntéshozók arra, hogyan érzékelik a külső változásokat és az újonnan megjelent fenyegetéseket. A török társadalom nem homogén, annak testében jelentős töréspontok vannak jelen: a legerősebb ilyen törésponttá a kulturális és a vallási különbségek váltak. A disszertáció mindhárom periódusban megvizsgálta, hogyan alakul a szekuláris és elsősorban kemalista társadalmi csoportok kapcsolata a vallásos, konzervatív és sok esetben elmaradottabb társadalmi rétegekkel. A közöttük húzódó hatalmi egyensúly és érdekeik különbözősége jelentős befolyással bírt a török külpolitikai lépésekre. A másik jelentős társadalmi töréspont a kurd kisebbség és a török többségi társadalom között húzódott.

A kulturális és vallási törésvonal megtalálható az elitcsoportok szintjén is. A török társadalom hagyományosan egy elitista és exkluzív rendszer szabályai alapján működött és működik: az elitek általánosságban határozottan eltávolodtak a társadalom többi részétől. A kemalista csoportok évtizedeken keresztül szigorú irányításuk alatt tartották a legjelentősebb politikai és gazdasági pozíciókat. A társadalom átalakulásával párhuzamosan egy új, vallásos és Anatóliából származó elitcsoport kezdett megjelenni. A két elit közötti versengés kezdte

meghatározni a török elit helyzetét, illetve az elit kohézióját. A csoportok közötti erőviszonyok változása megjelent az állam külpolitikai orientációjában is. A hadsereg a két elit közötti törésvonal egyik elhanyagolhatatlan elemévé vált. A hadsereg kialakította a saját politikai szerepét és fontos pozíciókat szerzett a legfontosabb döntéshozó intézményekben, ezzel a stratégiai döntések, azon belül a külpolitikai döntéshozás kikerülhetetlen szereplőivé váltak.

A hadsereg intézményesített autonómiája és annak folyamatos kiterjesztése a civil kontrol korlátozásának eszköze lett, amellyel szoros összefüggésben a rezsím sérülékenysége függő helyzetbe került a hadsereg akaratától és együttműködési hajlandóságától. A disszertáció megvizsgálta a hadsereg szerepét és azt is, hogy mennyiben tudott közvetlen hatást gyakorolni a rezsím politikai döntéseire. A rezsím sérülékenységét elemezte továbbá a politikai vezető csoport mögött álló politikai támogatásszempontról is. A kormányzó elit külpolitikai mozgástere egyértelmű összefüggésben van annak legitimitásával, azaz társadalmi támogatottságának szintjével.

Utolsó tényezőként a disszertáció megvizsgálta az uralkodó elitcsoporton belüli belső törésvonalak hatásait, hogy mennyiben befolyásolja ezek létezése a döntéshozókat, és a döntéshozók mennyiben tudnak megegyezésre jutni a főbb politikai irányvonalokról. A török kontextusban ez két fő kérdéskör vizsgálatát jelentette: a politikai vezető elitcsoport belső egyetértése és kapcsolata a hadsereggel, illetve a politikai és a gazdasági elitcsoport egymással kialakított kapcsolatát.

A disszertáció elsősorban kvalitatív elemzést használt a török külpolitikai átalakulás elemzésére. A dolgozat témája tette ezt a vizsgálati módszert elengedhetlenné, mivel a külső és belső tényezők kvantitatív elemzése túlzottan elvonttá és mesterkéltté tehetné volna a kutatást. Ezt támasztja alá az is, hogy a kutatás által használt változók nehezen számosíthatóak. A dolgozatban használt kvalitatív analízis magában foglalja a politikusok, külpolitikai döntéshozók megnyilatkozásainak és dokumentumok elemzését, illetve a másodlagos forrásként a török külpolitikáról megjelent széleskörű irodalom értelmezését és felhasználását.

III. Eredmények

Az első hipotézis – a visszahúzó külpolitikától a külpolitikai aktivitásig

A modern török állam megalapítása egy új államot hozott létre egy új geopolitikai környezetben. Az államalapítók elsődleges célja az volt, hogy a nyugati ideálokat követve létrehozzanak egy relatíve stabil állami struktúrát és egy működő intézményi rendszert.

Következésképpen, az államalapítást követő első időszak elzárkózást jelentett. A „béke otthon, béke a világban” jelmondata az ország belső és külső igényeit definiálta. Az első évtizedekben Törökország környezete gyorsan és hektikusan változott. A második világháború és azt követően a hidegháború folyamatos biztonsági fenyegetést gerjesztett Törökország külső környezetében, amelynek következtében a török döntéshozók nem változtatták meg az óvatos külpolitikai irányvonalat. Törökország válasza a külső fenyegetésekre egy nyugat irányába tekintő megközelítés volt, illetve a szigorú elzárkózás a közvetlen keleti és déli szomszédoktól.

Az 1990-es évek jelentős változást hozott Törökország külső környezetében. Az 1980-as évek közepétől a keleti és a nyugati blokk közötti feszültség jelentősen csökkent, következésképpen a korábban a Szovjetunióval szövetséges arab országok nyitottabbá váltak az együttműködése a nyugati blokk országaival is. Turgut Özal miniszterelnök egy újító külpolitikai irányvonalat vezetett be és megkezdte a török külpolitika és gazdaság globális nyitását. (Laçiner 2009)

A hidegháború vége jelentősen megnövelte a biztonsági kockázatok szintjét Törökország közvetlen környezetében, mindeközben a Szovjetunió összeomlásával jelentősen lecsökkent Törökország geostratégiai jelentősége. Az 1990-es évek a jugoszláv háborúk kitörésével, az Öböl-háborúval és az azeri-örmény fegyveres konfliktussal kezdődött, mindhárom konfliktus a török határok közelében. E külső hatások és az akkorra már közel egy évtizede zajló kurd fegyveres ellenállás mind külpolitikai aktivizmust igényeltek. Különösen az Öböl-háború következményei követelték az aktívabb fellépést, annak érdekében, hogy kezelni tudják a kurd szeparatisták fegyveres akcióit és megakadályozzák egy önálló kurd állam létrejöttét Észak-Irakban. A török társadalomban felgyülemlett és egyre inkább felszínre kerülő nemzeti érzelmek is ebbe az irányba mutattak.

1923-at követően egy jelentős töréspont jelent meg a török politikai- gazdasági elit és az anatóliai, elsősorban vidéki társadalmi rétegek között. A kemalista, szekuláris elitcsoport elsősorban az államépítési feladatokra koncentrált, amely egy befelé forduló külpolitikával és a társadalom többségétől való elzárkózással párosult. A hidegháborús környezet és a szovjet proxy államok által gerjesztett fenyegetések tovább erősítették a nyugati orientációt és a közel-keleti szomszédoktól való elzárkózást. Az „Inönü-doktrínának”⁴ köszönhetően Törökország egészen az 1980-as évekig a legszükségesebbekre korlátozta a kapcsolatait a környezetében lévő régiókkal. (Mufti 2009, 31-32)

---

⁴ A doktrína, amelynek legfőbb célkitűzése a szomszédos arab államoktól való távolságtartás volt a Török Köztársaság második elnökéről, Ismet İnönüről kapta a nevét.

A társadalmi szakadék az anatóliai tömegek és a politikai elit között hosszú évtizedekig változatlan maradt. Ugyanakkor, egyes külső változások a török társadalom belső változásait indukálták. A NATO-csatlakozás miatt Törökország jelentős infrastrukturális reformokra és iparosításra kényszerült. (Berik and Bilginsoy 1996, 40-43) A vidéki konzervatív és vallásos tömegek elkezdtek a nagyvárosokba és a vidéki közepméretű városokba költözni; a török „periféria” lassan rátelepedett a „centrumra”. (Mardin 1973; Mardin 2005) A politikai pártstruktúra követte ezeket a változásokat és az újonnan megalapított pártok igyekeztek kielégíteni a frissen a városokba került tömegek igényeit, és ezáltal politikai hatalomhoz jutottak. Az új politikai csoportosulások jóval nyitottabban közelítették meg a külpolitikai aktivitás lehetőségét, és identitásukból, illetve korábbi gazdasági kapcsolatrendszerükből adódóan egy új keleti nyitást követeltek. Az 1980-as években a hidegháborús ellentétek csökkenése lehetővé tette a keleti irányú külpolitikai és külgazdasági aktivitás felerősödését, azonban ezeket az ambíciókat Turgut Özal elnök halála és a belső török válságok sorozata a háttérbe szorították az 1990-es évek közepére. Az 1997-es katonai puccs, vagy más néven a „február 28-a folyamat” aláhúzta, hogy Törökország még nem egészen érett a regionális hatalmi pozíció kialakítására, ahhoz még további átalakulás szükséges. (Aydinli, Özcan and Akyaz 2006)

A kurdkérdés egyszerre külső és belső tényezőként is hatással volt a török külpolitikára és annak átalakulására. A kurdokkal fenntartott kapcsolatrendszer a török külpolitika neuralgikus pontja maradt. A politikai döntéshozók legfőbb célja a kezdetektől az volt, hogy egy egységes török nemzetet hozzanak létre, és gyanakvással követték minden kisebbség önállósági törekvéseit, félve a szeparatizmustól. A kurdok, bár nem voltak egységesek, 1984-ben sikeres fegyveres ellenállást robbantottak ki az ország délkeleti részein. Megkérdőjelezték Ankara legitimitását és a kormányzati politika érvényét. A török politikai és katonai elit egységesen a katonai és nem a politikai válasz mellett döntött. A kurdok és a törökök között növekvő feszültségek, illetve a konfliktus egyre inkább a török határokon átívelő jellege egyértelműen rámutattak arra, hogy Törökország nem kerülheti el a külpolitikája aktivizálását. A kurdok elleni aktívabb katonai és politikai fellépés széles támogatottságot kapott a társadalom részéről. A külső fenyegetések és a belső tényezők közötti kapcsolat leglátványosabban a Kurd Munkáspárt Törökország elleni harcában volt megfigyelhető. (Egeresi 2012)

Az elit konszenzus szempontjából a legjelentősebb törésvonal – a társadalom egészéhez hasonlóan – a kemalista-izlamista/ vallásos muszlim ellentétben jelent meg. A valaha vezető szekuláris kemalista politikai csoportok az 1980-as évektől kezdve egyre inkább elkezdtek veszíteni hatalmukból, és képtelenek voltak szerepük és céljaik

újraderfinálására az új nemzetközi környezetben. A hadsereg szintén e törésvonal kikerülhetetlen tényezője maradt. A hadsereg a kemalista értékrend őrzőjeként és Törökország függetlenségének zálogaként tüntette fel magát, és ezzel egyben elsősorban az introvertált külpolitika mellett állt ki. (Hale 1994; Ayşegül 2004) Szerepük kettős volt, mert egyik oldalról az ország biztonságát szavatolták, másrészt viszont a mindenkori uralkodó rezsim sérülékenységében kiemelt szerepet játszottak. A modern Törökország történelme során lezajlott négy katonai puccs bebizonyította, amint az uralkodó kormány túlságosan is eltért a hadsereg által támogatott, vagy helyesnek tartott politikai irányvonalról, a hadsereg nem hezitált a beavatkozáson. Azonban az utolsó, 1997-es posztmodern katonai puccs némileg különbözött, mert nem csak a civil politikai irányítást, de magát a hadsereget is meggyengítette. A hadsereg új, valamivel nyitottabb hozzáállást mutatott, amely szintén lehetővé tette a politikai változásokat és az aktivizmus megjelenését. .

Az 1990-es évek végére egy relatíve egységes csoport volt kialakulóban. Az új konzervatív, vallásos muszlim és iszlamista politikai elit tagjai fokozatosan megerősödtek. Az iszlamista irányzatok lassan elterjedtek a teljes társadalomban és megszerezték az alacsonyabb társadalmi rétegek támogatását, különösen a vidéki városokban és falvakban. Később eljutottak a korábbi kemalista „fellegvárakba”, Isztambulba és Ankarába. Az új elit már egy új politikai értékrenddel és külpolitikai célrendszerrel rendelkezett.

Párhuzamosan az új politikai elit megerősödésével, az új muszlim konzervatív üzleti elit is kiterjesztette a hatalmát, elsősorban az anatóliai kisebb és közepes méretű városokban. Az 1970-es évektől a korábban exkluzív hatalommal és kapcsolatrendszerrel rendelkező kemalista üzletemberek mellett egy új, karakterében teljesen különböző elitcsoport jelent meg. A vallásos muszlim vállalkozók egyre erőteljesebbé váltak az otthonukat adó városokban, működésüket az iszlám szolidaritásra és az informális kapcsolatrendszerükre alapozták. A „régikemalista elittel szemben az anatóliai burzsoázia egyre inkább a keleti irányba terjeszkedett, külkapcsolatait a keleti muszlim országokban bővítette. A Közel-Kelet és Észak-Afrika ezáltal egyre jelentősebb szerepet kezdett játszani Törökország külkereskedelmében. (Acar, Demir and Torpak 2004; Adas 2006; ESI 2005) Számos kis-és középvállalkozás megerősödött és diverzifikálni kezdte külkapcsolatait. Elsődleges igényük az volt, hogy a török kormány kedvező feltételeket teremtsen a külgazdasági terjeszkedéshez, illetve tegyen meg mindent a régió stabilitásnak előmozdítása érdekében. Az AKP biztosította a török vállalatok szomszédos országokban és távolabbi régiókban való megjelenéséhez szükséges hátteret. Nyilvánvalóvá vált, hogy az AKP-t erősen támogató új üzleti elit jelentősen befolyásolta a török külpolitika irányait. A 2000-es évekre az ő nyomásuk is szerepet játszott benne, hogy Törökország egy új külpolitikai irányt kezdett követni.

A második hipotézis – Törökország, a felemelkedőben lévő „puha hatalom”

A török külpolitika átalakulása nem következett automatikusan az AKP 2002-es hatalomra kerüléséből, hanem sokkal inkább az évtized közepére valósult meg. Törökország szépen lassan egyre aktívabb külpolitikai irányt kezdett követni és egyre ambiciózusabban a regionális vezető pozícióra törekedett. A 2000-es évek végétől kezdve a török politikusok nyíltan kezdtek beszélni a török „puha hatalom” kialakulásáról.

Az új török külpolitikai gyakorlat – a „stratégiai mélység” koncepciója

Az új török külpolitikai aktivizmust megalapozó koncepciót Ahmet Davutoğlu, a miniszterelnök külpolitikai tanácsadója dolgozta ki. Az elképzelései szerint Törökország elsődleges célja a regionális hatalmi pozíció megszerzése, hosszabb távon azonban egy globális szerep betöltésére kívánta felkészíteni az országot. Davutoğlu kinyilvánította, hogy ezt a felemelkedést nem katonai, hanem gazdasági és „puha hatalmi” eszközökkel kívánja elérni. Az ország geostratégiai pozíciója, kulturális beágyazottsága a régióban, kapacitásai és a történelmi hagyományos közösségi összetartozás alapvetései miatt Törökországot predestinálva érezte a regionális vezető pozícióra. Davutoğlu külpolitikai koncepciója a következő főbb pillérekre épült fel (Davutoğlu 2008; 79-84; Hursoy 2011, 151; Murinson 2006, 951-952):

- többdimenziós külpolitika a globális nagyhatalmak érdekeinek figyelembe vételével;
- “zéró probléma a szomszédokkal” politikája;
- az ország legfontosabb értekeinek és normáinak promóciója az országot körülvevő térségben, mindezt a külpolitika eszközeivel és a politikai hatalom kiterjesztésével. Ennek érdekében a török diplomáciának egyszerre kell figyelemmel lennie a liberalizmus és demokrácia koncepciójára, illetve a biztonsági igényekre;
- ritmikus diplomácia, a diplomácia hagyományos és új eszközeinek felhasználásával;
- A török külpolitikának a kölcsönös függőség elvét is számításba kell vennie és előnyt kovácsolnia belőle, különösen a régióban működő gazdaságok összefüggésében.

A koncepció a nemzetközi békére és biztonságra való törekvést, a regionális stabilitást és a multilaterális együttműködést helyezi a középpontba. Davutoğlu stratégiai mélységet

bemutató elmélete egy új földrajzi elgondoláson alapult, amelyet kétségtelenül alátámasztottak Törökország külső és belső környezetében történt változások. Törökország, amely szépen lassan a régió és a globális világrend kiemelkedő szereplői közé tért vissza érzekelte a változó körülményeket és magát a változást is. (Kalin 2011, 6) Davutoğlu koncepciója egy új, nem Európa-centrikus elképzelést vázolt fel, amelyben Törökország a regionális rend legfontosabb szereplőjévé kíván válni. Egy új Törökország emelkedett fel a 2000-es években e geopolitikai gondolkodás és Törökország Gazdasági és politikai prioritásainak megváltozása következtében.

Nyilvánvaló, hogy Törökország „puha hatalmi” törekvéseit elsősorban a közvetlen szomszédos térségekben próbálta megjeleníteni, de gazdasági és politikai szempontból a globális elit részévé kívánt válni. Az előrelátó és proaktív diplomácia, a téregben megvalósult stabilizáló törekvések, a demokrácia terjesztés és a kulturális értékek bemutatása, a növekvő számú fejlesztési programok mind pozitív visszajelzés indukáltak. Nye „puha hatalmi” elméletére visszautalva megállapítható, hogy a török külpolitikai döntéshozók a 2000-es évek végére elkezdték tudatosan alkalmazni a „puha hatalmi” eszközrendszert annak érdekében, hogy pozitív visszajelzéseket érjenek el és növeljék Törökország regionális vonzerejét. A leghatékonyabb eszköz azonban továbbra is a török gazdaság eredményei maradt, amelyet nemcsak a térségben követtek csodálattal. Törökország a régió gazdasági motorjává vált, amely mellett a politikai és kulturális diplomáciai lépések, a fejlesztési programok, a politikai közvetítési kísérletek a konfliktusokban csak további előnyt jelentettek. Törökország a 2010-es évtized elejére egy erős politikai és gazdasági pozíciót ért el a közel-keleti térségben.

A török külpolitika külső és belső meghatározó tényezői az AKP első és második kormányzati ciklusa idején

A 2000-es évek alapjaiban változtatta meg Törökország küldő környezetét keleti és nyugati irányból egyaránt. Az EU kezdetben pozitív visszajelzéseket adott Törökország csatlakozási kérelmére, amelynek eredményeként az országot csatlakozásra jelölték. Ezzel párhuzamosan, a szeptember 11-i terrortámadások és az afganisztáni, majd az iraki nemzetközi katonai beavatkozások gyakorlatilag idejétmúlttá tették a hagyományos török külpolitikai gondolkodást. Szaddam Husszein uralmának bukását követően jelentős hatalmi vákuum alakult ki a Közel-Kelet központjában, és ennek eredményeként megkezdődött a regionális hatalmi egyensúly újrendezése. Bashar Al-Asszad, Szíria új vezetője elődeinél nagyobb készséget mutatott az együttműködésre, Irán esetében az együttműködési hajlandóság versengéssel párosult. A hatalmi űr és a megváltozott környezet egyszerre

jelentett kihívást és lehetőséget is a török külpolitikai számára. Irak, Irán, Izrael és Libanon a török regionális törekvések célkeresztjébe kerültek mind gazdasági, mind pedig biztonsági okokból.

Az Európai Unió is kiemelt szerepet játszott, mint a török külpolitikai viselkedés befolyásoló tényezője. A 2000-es évek első felében az egymást követő kormányok célja a minél korábbi EU csatlakozás elérése volt. Ennek érdekében számos, korábban nehezen megvalósítható reformot tudtak meghozni, illetve elfogadtatni a parlamenttel és a hadsereggel egyaránt. (Usul 2008) Ennek eredményeként a török belpolitikai hatalmi egyensúly átalakult és a hadsereg – a „régii” elittel egyetemben – jelentősen veszített a hatalmából; és egy demokratikusabb Törökország jelent meg az évtized közepére, amikor az EU-val megkezdődhetek a csatlakozási tárgyalások. Azonban, alig egy évvel a pozitív uniós döntést követően számos fejezetben felfüggesztették a tárgyalásokat. Ez a negatív fejlemény egyaránt egy új keleti irányú külpolitikai nyitásra ambicionálta a török vezetést. (Hale and Özbudun 2009, 127)

A már korábban megkezdődött átalakulási folyamat folytatódott a török társadalmon belül a 2000-es években is. A társadalom periferiájának megerősödésével párhuzamosan a marginalizált csoportok politikai öntudata is jelentősen növekedett. A vidéki lakosság elsősorban azt várta a politikai vezetéstől, hogy a vallásos és konzervatív értékrendjét, illetve a belföldi és a külkapcsolati fejlesztésekben az általuk megjelenített érdekrendszer képviselje. Az AKP programja és kormányon is megtett lépései egyértelműen ezt képviselték, így a párt a vidéki lakosság körében komoly támogatottságot szerzett. Az AKP legfőbb támogatói közé tartozott az anatóliai burzsoázia is, amely megfelelő pénzügyi háttérrel tudott biztosítani a párt felemelkedéséhez. Új kihívások jelentek meg ebben az időszakban, a társadalom kulturális és vallási törésvonalak mentén való belső széthúzása tovább folytatódott. Az AKP támogatottságának a 2007-es választásokat követően is érezhető növekedése bebizonyította, hogy a társadalom nem akarta és nem is tudta megkérdőjelezni a kormány legitimitását. Ez a növekvő népszerűség jelentős részben az ország gazdasági képességeinek jelentős fejlődésén és a külpolitikai sikerein alapult. A keleti és déli relációkban kibővített kapcsolatok tovább növelték a török kormány támogatottságát az anatóliai lakosság többsége körében, különös tekintettel arra, hogy a külgazdasági sikerek belső fejlődést is indukáltak. E sikeres külpolitikai irányvonal megerősödése és az uniós csatlakozási tárgyalások megtorpanása közösen vezetett ahhoz, hogy a török társadalom többsége a keleti külpolitikai fejlesztések mellett emelt szót a modern török állam hagyományos nyugati törekvéseivel szemben.

A kurdkérdés erős külső és belső befolyásoló tényezőt jelentett továbbra is. Az AKP megpróbált egy új politikai irányvonalat képviselni a kurdokkal kialakult évtizedes konfliktus

kezelésére, azonban komolyabb sikerek nélkül. Az AKP politikája bebizonyosodott, hogy nem csak nem hozott megoldást, hanem bizonyos szempontból hozzá is járult a konfliktus folytatódásához. Külső tényezőként a PKK egyre erőteljesebb támadásokba kezdett Irak irányából. Törökország erre egyszerre határon átnyúló katonai és diplomáciai offenzívába kezdett. A kurdokkal szembeni fellépési kényszer is jelentősen hozzájárult a török külpolitika keleti nyitásához. (Egeresi 2012; Egeresi 2013c)

A „régí” és az új elit közötti antagonizmus majdnem az AKP kormány bukásához és a párt bezárásához vezetett 2007-ben. Mindez a választók jelentős többségének a támogatása ellenére történt, amely megerősítette az AKP kormány továbbra is fennálló sérülékenységét. A többségi társadalom politikai megerősödése és a szekuláris elit erejének lassú csökkenése ellenére, az utóbbi továbbra is olyan kulcspozíciókat tartott a kezében, amellyel jelentős bizonytalanságokat tudott okozni. Az egyik ilyen kiemelten erős pozíciót a hadsereg vezetése töltötte be. Az AKP-nek ahhoz, hogy biztosítani tudja politikai hatalmának folytonosságát egyszerre kellett megnyugtatnia a „régí” elitet és egyben fokozatosan csökkentenie befolyását. Az uniós csatlakozási folyamat elindításához szükséges reformintézkedések tökéletes eszköznek bizonyultak, és a kormány lassan meg tudta erősíteni a hadsereg feletti civil kontrollt. 2007-et követően pedig nem csak a hadsereg, de más, a kemalista élthez erősen köthető pozíciókban is megkezdődtek a személycserék, amely jelentősen csökkentette az AKP sebezhetőségét. Ezt a folyamatot és a török kormányzat új politikai irányvonalát a civil társadalom is támogatta. Az egyik legerősebb ilyen szervezet a Hizmet mozgalom volt, amely kritikus szerepet játszott a török hadsereg és biztonsági erők kormányzati ellenőrzésének növelésében, illetve az AKP regionális külpolitikai ambícióinak megvalósításában. A Hizmet által kialakított nemzetközi civil társadalmi hálózatrendszer jelentősen hozzájárult a török pozitív országgép terjesztéséhez, és ezzel a török regionális „puha hatalmi” törekvések támogatásához. (Balci 2014; Park 2008)

Az elit konszenzus vizsgálatában jelentős szerepet játszik az AKP belső dinamikájának az áttekintése is. A török politikai kultúra alapvetően elitista, a politikai intézmények és pártok egy-egy vezető, vagy kiemelkedő személyiség köré épülnek fel. Ez az AKP esetében is érvényes, ahol a párt alapítói és a közvetlen környezetük kiemelkedő hatalommal rendelkeztek. A 2000-es évek folyamán, az AKP felemelkedéséhez kapcsolódó külpolitikai stratégiát Erdoğan miniszterelnök és közvetlen tanácsadói környezete határozta meg. Az első időszakban a külügyminiszter, Abdullah Gül is jelentős szerepet képviselt, azonban követte a miniszterelnök által diktált fő politikai sodorvonalat, a későbbi elnöki kinevezését követően is. (Yavuz 2009, 123-136) Ezzel egy időben egy új szereplő jelent meg

a török külpolitikában: a miniszterelnök külpolitikai tanácsadója, Ahmet Davutoğlu professzor, aki kidolgozta a felemelkedő Törökország külpolitikai „doktrínáját”.

A harmadik hipotézis – A török „puha hatalom” megkérdőjeleződése

2011-re Törökország egy befolyásos és sokak által nagyra becsült politikai játékosává vált a Közel-Keleten. Ebben jelentős szerepet játszott a török gazdaság kiemelkedő teljesítménye, amely pozitívan befolyásolta az egész térség fejlődését is. A török befektetések ekkorra elterjedtek a legtöbb országban, a török befektetők a régióban különösen előnyben részesítették Líbiát és Szíriát. A török kormányzat belső politikai támogatása nagyon erős maradt, amelyet az anatóliai Gazdasági elit tovább folytatódó emelkedése is alátámasztott. A „régii” kemalista csoportok pedig nem tudtak kitörni a részleges elszigeteltségükből. Az arab tavasz 2011-es kezdete a teljes térségben nagy horderejű változásokat hozott, az új helyzet kiváló lehetőségnek tűnt Törökország számára, hogy kiterjessze „puha hatalmát” és normatív hatalomként jelenjen meg, amely meg tudja mutatni az arabok országok számára az utat a valódi demokratikus átalakulás felé. Azonban Törökország országképe már az első év végére jelentősen romlani kezdett a régióban. Az „Ankara Momentum”⁵ úgy tűnt, hogy véget ért, illetve a „zéró probléma a szomszédokkal” politikája követhetlenné vált. Törökországon belül a szekuláris ellenzéki csoportok egyre inkább hangoztatták ellenvéleményüket és elégedetlenségüket a kormányzattal, amely a 2012-es és a 2013-as nagy demonstrációkban csúcsosodtak ki. A demonstrálókkal szembeni erőteljes rendőrségi fellépés jelentősen rombolta a Törökországról kialakított pozitív képet.

2012 után a török külpolitika már jóval kevésbé tudott alkalmazkodni az arab tavasz által kialakított új helyzethez. Az egyiptomi-török kapcsolatok megromlása negatívan befolyásolt Törökország kapcsolatainak alakulását a régió más arab országaival is, sőt egyes gazdaságilag jelentős Öböl-ország kifejezetten jelezte nemtetszését. (Sağlam 2013) A török külpolitikai gyakorlat és a török politikai modell megkérdőjeleződött. Korábban a regionális stabilizációs törekvések és a török gazdasági kezdeményezések egy pozitív és előremutató vezető képét festették Törökországról. Azonban a török társadalomban erősödő belső feszültségek, illetve Törökország egyes külpolitikai lépései egyre inkább ellentmondásba keveredtek a külpolitikai ambíciókkal.

A társadalmi kohézió úgy is értelmezhető, hogy a kormány a társadalom széles körének támogatását élvezzi és ezáltal széles mozgástere is marad külpolitikai döntésekre. Az

---

⁵ Bank and Karadağ (2013) a 2007-2011közötti periódust nevezte el “Ankara Momentumként”, amikor Törökország külpolitikai felemelkedése megkérdőjelezhetetlen volt.

AKP szavazóinak egy jelentős hányada az anatóliai vidéki lakosságból származott és ezért inkább a belpolitikával, a belső gazdaság alakulásával foglalkozott, kevésbé figyelte a török külpolitika eredményeit. Ugyanakkor, a Gezi Parkban történtek rámutattak, hogy az AKP nem sérthetetlen és sok esetben kénytelen nem demokratikus eszközökkel kormányozni. Ez pedig nyilvánvalóan sértette a kormány bel-és külpolitikai céljait egyaránt. Ezen a ponton Törökország belpolitikai környezete ellentmondásba keveredett az ország döntéshozóinak ambiciózus külpolitikai terveivel.

A dinamikus gazdasági fejlődés és a növekvő regionális politikai befolyás egyaránt a politikai stabilitástól és kiszámíthatóságtól függött. Törökország demokratikus deficitje jelentősen visszavetette a török demokráciaterjesztés hitelességét, de a gazdaságot is sújtották a belső bizonytalanságok. A belső és külső változások eredményeként Törökország gyors növekedése szépen lassulni kezdett. Az arab tavasz átalakította Törökország külső környezetét, amelyben a török modell egyre inkább veszített vonzerejéből.

IV. Utószó

A disszertáció összességében felderítette a török külpolitika átalakulása mögött meghúzódó külső és belső tényezőket. Az introvertált, befelé forduló külpolitikai gyakorlat megváltoztatása a 2000-es évekre elkerülhetetlenné vált, és az AKP hajlandóságot mutatott a szükséges radikális reformok bevezetésére. A disszertáció megvizsgálta az AKP kormány új külpolitikai gyakorlatát és a közel-keleti regionális „puha hatalmi” ambícióit, azonban a vizsgálatnak az elsődleges célja nem az volt, hogy egy kritikai elemzést vagy értékelést adjon arról, hogy Törökország valójában elérte-e a „puha hatalmi” státuszt. A disszertáció központi kérdése az volt, hogy megértse, hogyan változott a török külpolitika és mely tényezők voltak rá a leginkább hatással. Mára Törökország egy erős politikai és gazdasági tényezővé vált mind globálisan, mind regionális értelemben.

2002-őt követően számos tudományos munka foglalkozott a török külpolitika átalakulási folyamatával és az átalakulás különböző szegmenseivel. Tanulmányok széles köre elemezte a török külpolitika hirtelen irányváltását, amelyet a külpolitikai aktivizálódás és a külpolitikai prioritások megváltoztatása jellemzett. Azonban, a különböző magyarázatok számos hiányosságot is magukban hordoztak, mivel legtöbbször figyelmen kívül hagyták a külső környezet és az államon belüli tényezők komplex kapcsolatrendszerének hatásait a török külpolitikára. E disszertáció szerzője reméli, hogy a mostani kutatásával átfogó leírást

tudott adni a török külpolitikai átalakulás mögött álló okrendszerre, és egyben egy alapot is biztosítani további kutatásokhoz Törökország szerepéről a regionális és globális szintén.

V. Főbb hivatkozások listája

Acar, Mustafa, **Demir**, Ömer and **Toprak**, Metin, 2004. Anatolian Tigers or Islamic Capital: Prospects and Challenges, *Middle Eastern Studies* 40, no.: 6, pp 166-188. <http://dx.doi.org/10.1080/0026320042000282937>

Adas, Emin Baki, 2006. The Making of Entrepreneurial Islam and the Islamic Spirit of Capitalism. *Journal for Cultural Research* 10, no.: 2, pp 113-137, <http://dx.doi.org/10.1080/14797580600624745>

Akdeniz, Aycan, 2013. EU-Turkey Relations: Towards a Constructive Re-engagement?, *Turkish Economic and Social Studies Foundation*, URL: www.tesev.org.tr/assets/publications/file/08112013104356.pdf (accessed: 21 July 2014)

Akhmedjonov, Alisher, **Oğucu**, Fatma and **Suvankulov**, Farrukh, 2012. Restoring Forgotten Ties: Recent Trends and Prospects of Turkey's Trade with Syria, Lebanon and Jordan. *Turkish Studies* 13, no.:3, pp 343-361. <http://dx.doi.org/10.1080/14683849.2012.717840>

Altay, Atlı 2011. Businessmen as diplomats: the role of business associations in Turkey's foreign economic policy. *Insight Turkey* 13. no.:1, pp 119–128

Altunışık, Meliha, 2011. *Challenges to Turkey's "Soft Power" in the Middle East*. TESEV Foreign Policy Programme, URL: <http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/21102013113608.pdf> (accessed: 01/01/2015)

Araş, Bülent and **Caha**, Ömer, 2000. Fetullah Gülen and his liberal „Turkish Islam” movement. *Middle East Review of International Affairs* 4, no.: 4, pp 30-42.

Araş, Bülent, 2009. The Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy. *Insight Turkey* 11, no.:3, pp 127-142.

Aydinli, Ersel, **Özcan**, Nihat Ali and **Akyaz**, Dogan, 2006. The Turkish Military's March Toward Europe, *Foreign Affairs* 85, no.: 1, URL: <http://www.foreignaffairs.com/articles/61379/ersel-aydinli-nihat-ali-Özcan-and-dogan-akyaz/the-turkish-militarys-march-toward-europe> (accessed: 29 December 2013)

Ayşegül, Altınay, 2004. *The Myth of Military Nation*. New York, Palgrave Macmillan

Balci, Bayram, 2014. *The Gülen Movement and Turkish Soft Power*. Carnegie Endowment for International Peace. URL: <http://carnegieendowment.org/2014/02/04/g%C3%BClen-movement-and-turkish-soft-power> (accessed: 30 December 2015)

Balogh, István, **Egeresi**, Zoltán, **N. Rózsa**, Erzsébet, **Rada**, Csaba and **Szalai**, Máté, 2013. Kapacitások és ambíciók: a török közel-keleti külpolitika alapjai. *MKI-elemzések 09*, URL <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=MIXDII> (accessed: 30 March 2014)

Bank, André and **Kardağ**, Roy, 2013. The 'Ankara Moment': the politics of Turkey's regional power in the Middle East, 2007-11. *Third World Quarterly* 34, no.:2, pp 287-304. <http://dx.doi.org/10.1080/01436597.2013.775786>

Berik, Günseli and **Bilginsoy**, Cihan, 1996. The Labour Movement in Turkey: Labor Pains, Maturity and Metamorphosis. In. Goldberg (ed). *The Social History of Labour in the Middle East*. Boulder, Westview Press, pp 37-64.

- Bilgin**, Pinar and **Eliş** Berivan, 2008. Hard Power, Soft Power: Toward a More Realistic Power Analysis. *Insight Turkey* 10, no.:2, pp 5-20.
- Bozdağlıoğlu**, Yücel, 2003. *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity: A Constructivist Approach*. Routledge, London and New York
- Bozdağlıoğlu**, Yücel, 2008. Modernity, Identity and Turkey's Foreign Policy. *Insight Turkey* 10, no.: 1. pp 55-76.
- Buğra**, Ayşe, 1998. Class Culture and State: An Analysis of Interest Representation by two Turkish Business Associations. *International Journal of Middle East Studies* 30, no.:4, pp 521-539. <http://dx.doi.org/10.1017/S0020743800052545>
- Çağaptay**, Soner, 2013. Defining Turkish Power: Turkey as a Rising Power Embedded in the Western International System. *Turkish Studies* 14, no.: 4, pp 797-811. <http://dx.doi.org/10.1080/14683849.2013.861110>
- Çağaptay**, Soner, 2014. *The rise of Turkey: The Twenty-First Century's First Muslim Power*. University of Nebraska Press.
- Çarkoğlu**, Ali and **Kalaycıoğlu**, Ersin, 2009. *The Rising Tide of Conservatism in Turkey*. Palgrave Macmillan, New York.
- Çarkoğlu**, Ali and **Rubin**, Barry, 2003. *Turkey and the European Union, Domestic Politics, Economic Integration and International Dynamics*. Frank Cass, London and New York.
- Çarkoğlu**, Ali, 2006. The New Generation Pro-Islamists in Turkey: The Bases of the Justice and Development Party in Changing Electoral Space. In. Yavuz, Hakan (ed). *The Emergence of a New Turkey: Democracy and the AK Parti*, Utah University Press, Salt Lake City, pp 163-171.
- Carr**, Edwar H., 1939. *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*. Macmillan, London 1939
- Çayır**, Kenan, 2008. The emergence of Turkey's contemporary 'Muslim Democrats'. In. Cizre, Ümit (ed). *Secular and Islamic Politics in Turkey: The making of the Justice and Development Party*. Routledge, London and New York. pp 62-79.
- Cizre**, Ümit (ed), 2008a. *Secular and Islamic Politics in Turkey: The making of the Justice and Development Party*. Routledge, London and New York.
- Cizre**, Ümit, 2008b. The justice and Development Party and the military: Recreating the past after reforming it. In. **Cizre**, Ümit (ed), 2008. *Secular and Islamic Politics in Turkey: The making of the Justice and Development Party*. Routledge, London and New York, pp 132-174.
- Csicsmann**, László and **N. Rózsa**, Erzsébet, 2013. A Török Köztársaság az átalakuló Közel-Keleten. *Külügyi Szemle* 12, no.: 1, pp 59-78.
- Dağı**, Ihsan, 2005. Transformation of Islamic Political Identity in Turkey: Rethinking the West and Westernization, *Turkish Studies* 6, no.: 1, pp 21-37. <http://dx.doi.org/10.1080/1468384042000339302>

Daği, Ihsan, 2006. The Justice and Development Party: Identity, Politics, and Discourse of Human Rights in the Search for Security and Legitimacy, In. Yavuz, Hakan (ed). *The Emergence of a New Turkey: Democracy and the AK Parti*, Utah University Press, Salt Lake City, pp 88-106.

Daği, Ihsan, 2009. Beyond the Clash of Civilizations: The Rapprochement of Turkish Islamic Elite with the West. In. Zank, Wolfgang (ed). *Clash or Cooperation of Civilizations: Overlapping Integration and Identities*, MPG Books Ltd, Bodmin, Cornwall, pp 43-64.

Dal, Emel Parlar, 2013. Assessing Turkey's Normative Power in the Middle East and North Africa Region: New Dynamics and their Limitations. *Turkish Studies 14*, no.:4, pp 709-734. <http://dx.doi.org/10.1080/14683849.2013.861113>

Davutoğlu, Ahmet, 1994. *Alternative Paradigms the Impact of Islamic and Western Weltanschauungs on Political Theory*. Lanham: University Press of America.

Davutoğlu, Ahmet, 2001. *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu. Küre Yayınları*,

Davutoğlu, Ahmet, 2008. Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007. *Insight Turkey 10*, no.: 1. pp 77-96

Davutoğlu, Ahmet, 2010. Turkey's zero problems foreign policy. *Foreign Policy*, URL: <http://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy/> (accessed: 13 October 2014)

Davutoğlu, Ahmet, 2011. Vision 2023: Turkey' Foreign Policy Objectives. Speech at the Turkey Investor Conference: The road to 2023. Organized by Goldman Sachs (London, 22 November 2011) URL: <http://www.mfa.gov.tr/speech-entitled- vision-2023 -turkey s-foreign-policy-objectives -delivered-by-h e -ahmet-davutoglu -minister-of-foreign-af.en.mfa> (accessed: 21 September 2013)

Davutoğlu, Ahmet, 2012. Principles of Turkish Foreign Policy and Regional Political Structuring. *Turkey Policy Brief Series*, International Policy and Leadership Institute, URL http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/bakanmakale_tepv.pdf (accessed: 13 October 2014)

Davutoğlu, Ahmet, 2013b. Turkey's Mediation: Critical Reflections From the Field. *Middle East Policy 20*, no.:1, pp 83-90. <http://dx.doi.org/10.1111/mepo.12005>

Dinc Cengiz and **Yetim** Mustafa, 2012. Transformation of Turkish Foreign Policy Toward the Middle East: From Non-Involvement to a Leading Role. *Alternatives, Turkish Journal of International Relations 11*, no.: 1, pp 67-84.

Egeresi Zoltán, 2012. A PKK: Marxista Terrorszervezetből Nemzetépítő Gerillasereg? *Pro Minoritate 21*, no.: 2, pp 93-111.

Egeresi, Zoltán 2013a. *A török hadsereg változó szerepe: kiszorulás a hatalomból?* p 11. URL: http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1375123131_Egeresi_Zoltan_A_torok_hadsereg_valtozo_szerepe_-_biztonsagpolitika.hu.pdf (accessed: 23 July 2014)

- Egeresi**, Zoltán, 2013b. Az AKP Keresztutak Előtt. *Policy Brief, MKI-Elemzések*. p. 9. URL: http://kki.gov.hu/download/1/69/b0000/Elemzesek_2013_08_Az_AKP_keresztutak_el%C3%94tt_.pdf (accessed: 12 February 2015)
- Egeresi**, Zoltán, 2013c. Békefolyamat Törökországban: útban a történelmi kiegyezés felé? . *Policy Brief, MKI-Elemzések*. p. 13. URL: http://www.grotius.hu/doc/pub/EPVBON/2013-05-02_egeresi_zoltan_bekefolyamat-torokorszagban.pdf (accessed: 12 February 2015)
- Erickson**, Edward J. 2004. Turkey as a Regional Hegemon- 2014: Strategic Implications for the United States. *Turkish Studies* 5, no. 3, pp 25-45. <http://dx.doi.org/10.1080/1468384042000270317>
- ESI** (European Stability Initiative), 2005. *Islamic Calvinists, Change and Conservatism in Central Anatolia*, Berlin-Brussels-Istanbul, p. 41. URL: http://www.esiweb.org/pdf/esi_document_id_69.pdf (accessed: 27 July 2014)
- Fidan**, Hakan, 2013. A Work in Progress: The New Turkish Foreign Policy, *Middle East Policy* 20, no.: 1, pp 91-96. <http://dx.doi.org/10.1111/mepo.12006>
- Gilpin**, Robert, 1984. *War and Change in World Politics*. Cambridge University Press, New York
- Göktepe**, Cihat, The Menderes Period (1950-1960). *The Journal of Turkish Weekly*, URL <http://www.turkishweekly.net/article/60/the-menderes-period-1950-1960.html> (accessed, 11 April 2014.)
- Grigoriadis**, Ioannis N., 2010. *The Davutoğlu Doctrine and Turkish Foreign Policy*. Working Paper 8/2010. Hellenic Foundation for European and Foreign Policy.
- Gül**, Abdullah, 2009. Lecture on 'Turkish Foreign Policy In The New Era'. *Journal of Turkish Weekly*, URL <http://www.turkishweekly.net/article/338/full-text-of-turkish-president-abdullah-gul-39-s-lecture-on-39-turkish-foreign-policy-in-the-new-era-39-at-usak.html> (Accessed 11 February 2015)
- Gül**, Abdullah, 2013. Talking Turkey: A Conversation with Abdullah Gül. Foreign Affairs, URL <http://www.foreignaffairs.com/discussions/interviews/talking-turkey> (accessed 11 January 2014)
- Hale**, William and **Özbudun**, Ergun, 2010. *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey: The case of AKP*. Routledge, London and New York.
- Hale**, William, 1994. *Turkish Politics and the Military*, Routledge, London.
- Hale**, William, 2009. Turkey and the Middle East in the 'New Era'. *Insight Turkey* 11, no.:3, pp 143-159.
- Hale**, William, 2013. *Turkish Foreign Policy since 1774*. Routledge, London.
- Hickok**, Michael Robert, 200 Hegemon Rising: The Gap between Turkish Strategy and Military Modernization. *Parameters* 30, no.: 2, pp 105-119.
- Hursoy**, Siret, 2011. Changing Dimensions of Turkey's Foreign Policy. *International Studies* 48, no.: 2, pp 139-164. <http://dx.doi.org/10.1177/0020881712469458>

- Kalın**, Ibrahim, 2011. Soft Power and Public Diplomacy in Turkey. *Perception* 16, no.: 3, pp 5-24.
- Kaptanoğlu**, Neslihan and **Kirişci**, Kemal, 2011. The Politics of Trade and Turkish Foreign Policy. *Middle Eastern Studies* 47, no.: 5, pp 705-724. <http://dx.doi.org/10.080/00263206.2011.613226>
- Kardaş**, Şaban, 2013. Turkey: A Regional Power Facing a Changing International System. *Turkish Studies* 14, no.:4, pp 637-660. <http://dx.doi.org/10.1080/14683849.2013.861111>
- Keohane**, Robert O., 1984. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton University Press, Princeton.
- Kibaroğlu**, Mustafa and **Kibaroğlu**, Aysegül, 2009. *Global Security Watch – Turkey: a Reference Handbook*, Praeger Security International, 2009.
- Kindleberger**, Charles, 1973. *The World in Depression, 1929-29*. University of California Press, Berkley.
- Kirişci**, Kemal, 2004. Between Europe and the Middle East: The Transformation of Turkish Policy. *Middle East Review of International Affairs* 8, no.: 1, URL: <http://www.gloria-center.org/2004/03/kirisci-2004-03-04/> (accessed: 02 January 2015).
- Kirişci**, Kemal, 2009. The formation of Turkish foreign policy: the rise of the trading state. *New Perspectives on Turkey* 40, pp 29-57.
- Kirişci**, Kemal, **Tocci**, Nathalie and **Walker**, Joshua, 2010. A Neighbourhood Rediscovered, Turkey's Transatlantic Value in the Middle East, *Brussels Forum Paper Series*, The German Marshall Fund of the United States. p 30. URL: www.gmfus.org/file/2111/download (accessed: 2 August 2014)
- Kurt**, Ümit, 2010. The Doctrine of “Turkish-Islamic Synthesis” as Official Ideology of the September 12 and the “Intellectuals’ Heart- Aydınlar Ocağı” as the Ideological Apparatus of the State. *European Journal of Economic and Political Studies* 3, no.: 3, pp. 111-125.
- Laçiner**, Sedat, 2009. Turgut Özal Period in Turkish Foreign Policy: Özalizm. *Journal of Turkish Weekly*. URL: <http://www.turkishweekly.net/article/333/turgut-ozal-period-in-turkish-foreign-policy-ozalism.html> (accessed: 24 January 2013)
- Larrabee**, F. Stephen and **Lesser**, Ian O., 2003. Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty. The RAND Corporation.
- Lobell**, Steven E. **Ripsman**, Norin M. and **Taliaferro**, Jeffrey W. (ed.), 2009. *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Lobell**, Steven E. **Ripsman**, Norin M. and **Taliaferro**, Jeffrey W., 2009. Introduction: Neoclassical realism, the state, and foreign policy, In: Lobell, Steven E. Ripsman, Norin M., Taliaferro, Jeffrey W. (ed.). *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge University Press, Cambridge, pp 1-41.
- Mardin**, Şerif, 1973. Center Periphery Relations: A Key to Turkish Politics. *Daedalus* 2. no.: 1, pp 169-190.

- Mardin**, Şerif, 2005. Turkish Islamic Exceptionalism Yesterday and Today: Continuity, rupture and Reconstruction in Operational Codes. *Turkish Studies* 6, no.:2, pp. 145-165. <http://dx.doi.org/10.1080/14683840500119478>
- Meral**, Ziya and **Paris**, Jonathan, 2010. Decoding Turkish Foreign Policy Hyperactivity. *The Washington Quarterly* 33, no.: 4, pp 75-86. <http://dx.doi.org/10.1080/0163660X.2010.516613>
- Modelski**, George, 1987. *Long Cycles in World Politics*, Macmillan Press.
- Mufti**, Malik, 2009. *Daring and Caution on Turkish Strategic Culture, Republic at Sea*. Palgrave Macmillan, London and New York.
- Mufti**, Malik, 2011. A Little America: The Emergence of Turkish Hegemony, *Middle East Brief*, no.: 51, Brandeis University, Crown Center for Middle East Studies.
- Murinson**, Alexander, 2006. The Strategic Depth Doctrine of Turkish foreign Policy. *Middle Eastern Studies* 42, no.: 6, pp 945-964. <http://dx.doi.org/10.1080/00263200600923526>
- Murinson**, Alexander, 2012. Turkish Foreign Policy in the Twenty-First Century. *Mideast Security and Policy Studies*, no. 97, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, Bar-Ilan University. URL: <http://www.biu.ac.il/Besa/MSPS97.pdf> (accessed: 12 July 2015)
- Nye**, Joseph Jr., 1990. *Bound to Lead. The Changing Nature of American Power*. Basic Books, New York.
- Nye**, Joseph Jr., 2004. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. Public Affairs, New York.
- Nye**, Joseph Jr., 2011. *The Future of Power*. Public Affairs, New York.
- Oğuzlu**, Tarık H., 2007. Soft power in Turkish foreign policy. *Australian Journal of International Affairs* 61, no. 1, pp 81-97. <http://dx.doi.org/10.1080/10357710601142518>
- Oğuzlu**, Tarık H., 2008. Middle Easternization of Turkey's Foreign Policy: Does Turkey Dissociate from the West: *Turkish Studies* 9, no.: 1, pp. 3-20. <http://dx.doi.org/10.1080/14683840701813960>
- Öniş**, Ziya, 2004. Turgut Özal and his Economic Legacy: Turkish Neo-Liberalism in Critical Perspective. *Middle Eastern Studies* 40, no.: 4, pp 113-134. <http://dx.doi.org/10.1080/00263200410001700338>
- Öniş**, Ziya, 2006. The political economy of Turkey's Justice and Development Party, In: Yavuz, Hakan M. (ed). *The Emergence of a New Turkey: Democracy and the AK Parti*, University of Utah Press, Salt Lake City, UT, pp 207-234.
- Öniş**, Ziya, 2012. Turkey and the Arab Spring: Between Ethics and Self-Interest. *Insight Turkey* 14, no.: 3, pp. 45-63
- Özkan**, Güner, 2012. Transformation of a Development Aid Agency: TIKA in a Changing Domestic and International Setting. *Turkish Studies* 13, no.: 4. pp 647-664. <http://dx.doi.org/10.1080/14683849.2012.746442>

Park, Bill, 2008. The Fetullah Gülen Movement. *Global Politician*. 31 December 2008. URL: <http://fgulen.com/en/press/columns/26503-the-fetullah-gulen-movement> (accessed: 30 December 2015)

Parla, Taha, 1998. Mercantile militarism in Turkey, 1960-1998, *New Perspectives on Turkey*, no. 3, pp 29-52.

Rada Csaba and **Rada Péter**, 2007. Törökország európai uniós csatlakozásának biztonsági aspektusai. *Külügyi Szemle* 6, no.:4, pp 3-42

Ripsman, Norin M., 2002. *Peacemaking by Democracies: The Effect of State Autonomy on the Post-World War Settlements*. The Pennsylvania State University Press, University Park, Pennsylvania.

Robins, Philip, 2007. Turkish Foreign Policy since 2002: between a ‘post-Islamist’ government and a Kemalist state, *International Affairs* 83, no.: 1, pp 289-304. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2346.2007.00619.x>

Robins, Philip, 2013. Turkey’s double gravity predicament: the foreign policy of a newly activist power, *International Affairs* 89, no.: 2. pp 381-397. <http://dx.doi.org/10.1111/1468-2346.12023>

Rose, Gideon, 1998. Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy. *World Politics* 51, no.: 1. pp 144-172.

Sağlam, Erdal, 2013. UAE Investment Casualty of Turkey’s Egypt Policy, *Al-Monitor*, 1 September 2013. URL: <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/08/foreign-policy-affects-turkeys-exports-foreign-investments.html#> (accessed 21 July 2014)

Schweller, Randall L. 2003. The Progressiveness of Neoclassical Realism. In. Elman Colin and Elman, Miriam F. (eds). *Progress in International Relations Theory: Appraising the Field*, MIT Press, Cambridge, pp 311-347.

Schweller, Randall L., 2004. Unanswered Threat, A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing, *International Security* 29, no 2. pp 159-201.

Schweller, Randall L., 2009. Neoclassical realism and state mobilization: expansionist ideology in the age of mass politics. In. Lobell, Steven E. Ripsman, Norin M., Taliaferro, Jeffrey W. (ed). *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge University Press, Cambridge, pp 227-250.

Szigetvári Tamás, 2012. Törökország - kistigris az európai periferián? In. Farkas Péter, Meisel Sándor and Novák Tamás (ed). *A változó világgazdaság - útkeresések, tapasztalatok és kilátások: 2. kötet: Európán kívüli régiók*. MTA KRTK Világgazdasági Intézet; Világgazdasági Kutatásokért Alapítvány, pp 132-147.

Szigetvári Tamás, 2013a. Törökország gazdasági átalakulása és külgazdasági expanziója. *Külügyi Szemle* 12, no.: 1, pp 22-38.

Szigetvári Tamás, 2013b. Törökország, új regionális hatalom a Közel-Keleten. In. Grünhut Zoltán, Vörös Zoltán (ed). *Az átalakuló világrend küszöbén*. Publikon, Pécs, pp 131-151.

Szigetvári, Tamás, 2014. EU-Turkey Relations: Changing Approaches, *Romanian Journal of European Affairs* 14, no.:1, pp 34-48.

Taliaferro, Jeffrey W., 2009. Neoclassical realism and the resource attraction, state building for future war. In. Lobell, Steven E. Ripsman, Norin M., Taliaferro, Jeffrey W. (ed). *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge University Press, Cambridge, pp 194-226.

Taşpınar, Ömer, 2011. The Turkish Model and its Applicability. In. *Turkey and the Arab Spring: Implications for Turkish Foreign Policy from a Transatlantic Perspective*. Mediterranean Paper Series. The German Marshall Fund of the United States. URL: http://www.iai.it/sites/default/files/mediterranean-paper_13.pdf (accessed: 10 January 2016)

Taşpınar, Ömer, 2012. Turkey's Strategic Vision and Syria. *The Washington Quarterly* 35, no.: 3, pp 127-140. <http://dx.doi.org/10.1080/0163660X.2012.706519>

Usul, Ali Resul 2008. The Justice and Development Party and the European Union: from Euro-scepticism to Euro-enthusiasm and Euro-fatigue. In. Cizre, Ümit (ed). *Secular and Islamic Politics in Turkey: The making of the Justice and Development Party*. Routledge, London and New York. pp 175-197

Vásáry István (ed), 2008a. *Törökország és az iszlám: az iszlám szerepe Törökország EU-csatlakozásának megítélésében*. Avicenna Közel-Kelet Kutatások Intézete, Piliscsaș.

Vuving, Alexander L., How Soft power Works, Paper presented at the panel „Soft Power, Smart Power „, American Political Science Association annual meeting, Toronto, 2009

Wendt, Alexander, 1992. Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics. *International Organization* 46, no.: 2 pp 391-425. <http://dx.doi.org/10.1017/S0020818300027764>

Yalvaç, Faruk, 2014. Approaches to Turkish Foreign Policy: A Critical Realist Analysis. *Turkish Studies* 15, no.: 1, pp. 117-138 <http://dx.doi.org/10.1080/14683849.2014.892238>

Yavuz, Hakan M, 2006a. Role of the New Bourgeoisie in the Transformation of the Turkish Islamic Movement. In. Yavuz, Hakan M. (ed), 2006. *The Emergence of a New Turkey: Democracy and the AK Parti*. University of Utah Press, Salt Lake City, ÚT, 2006. pp 1-19

Yavuz, Hakan M. (ed), 2006b. *The Emergence of a New Turkey: Democracy and the AK Parti*. University of Utah Press, Salt Lake City, ÚT, 2006.

Yavuz, Hakan M., 2009. *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*. Cambridge University Press, Cambridge and New York.

VI. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk

Tanulmányok referált folyóiratokban

- **Balogh, István, Egeresi, Zoltán, N. Rózsa, Erzsébet, Rada, Csaba and Szalai, Máté,** 2013. Kapacitások és ambíciók: a török közel-keleti külpolitika alapjai. *MKI-elemzések 09*, URL <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=MIXDII>
- **Rada, Csaba and Rada, Péter,** 2008. The security aspects of Turkey's European integration, *Foreign Policy Review* 2. no.: 1. pp 18-36
- **Rada Csaba and Rada Péter,** 2007. Törökország európai uniós csatlakozásának biztonsági aspektusai. *Külügyi Szemle* 6, no.: 4, pp 3-42

Könyvek és fejezetek

- **Rada, Csaba,** 2009. Törökország integrációérettségének vizsgálata 2004 óta, *Tanulmányok az európai integráció témaköréből 1.* Savaria University Press, 2009.
- **Rada, Csaba (ed.),** 2008. *Biztonságpolitikai Corvinák.* Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, Budapest.
- **Rada, Csaba,** 2008. Magyar Honvédség szerepe az államépítésben. In.: Friedman, Viktor (ed.). *Globális felelősség, globális kormányzás,* Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, Budapest.
- **Rada, Csaba,** 2007. The Question of Czech and Hungarian Identities: In.: Csaba Rada (ed.) *Regional Governance in Central and Eastern Europe,* University of Economics, Prague.
- **Rada, Csaba (ed.),** 2007. *Regional Governance in Central and Eastern Europe.* University of Economics, Prague. 2007.

Nemzetközi előadások és konferenciák

- Előadás és megjelentetett konferencia anyag: *Down to Earth: Turkish Foreign Policy's Return to the EU Track.*, 2013. UACES 44th Annual Conference URL http://www.uaces.org/events/conferences/cork/papers/abstract.php?paper_id=155#.VOoKpfmG9UV
- Előadás: *Background and Prospects of the Middle East Peace Process.* Uzhorod, Ukraine, July 1, 2011 CENAA Summer School.